

A SZECESSZIÓ MESTEREI A HEGYVIDÉKEN 3.

Medgyaszay István, „az építészet Bartókja”

Medgyaszay István

Medgyaszay (Benkó) István 1877-ben született Budapesten, 1959-ben hunyt el ugyanitt. Édesapja, Benkó Károly kőműves, építész volt. Az Építő Ipariskola elvégzése után Medgyaszay István 1900-tól Bécsben dolgozott, majd beiratkozott a Képzőművészeti Akadémiára, valamint egyidejűleg a bécsi Műszaki Főiskolára.

Két év után átment a budapesti Műgyetemre, 1903-ban a Nemzeti Panteon tervével elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Gundel-díját. A következő évben szerezte meg mérnöki oklevelét. Benkó vezetéknévét 1906-ban anyai nagyanyja, Medgyaszay Kornélia után változtatta meg.

Székelyföldön, Németországban, Svájcban, Franciaországban

járt tanulmányutakon 1904 és 1906 között. Egyiptomban és Szudánban megismerte a Nílus menti ókori kulturális emlékeket, majd Indiába utazott. Párizsban tanulmányozta a vasbeton építést akkori legjelentősebb eredményeit, ezt követően épületein újszerű vasbeton szerkezeteket, dekoratív mellvéd- és ablakkereteket alkalmazott.

Műveiben elsősorban az erdélyi népi építész – mint kiapadhatatlan forrás – elemeit használta fel, de hatott rá a Távol-Kelet művészete, és előfutára volt az organikus építészetnek is. Hosszú tanulmányútjai eredményeit korszerű vasbeton építési anyagra fogalmazta át, így eredeti, sajátos világot teremtett, amelyet az életművéről készült dokumentumfilm rendezője, Zajti Gábor Bartók Béla zenei univerzumához hasonlított.

Ebben a szellemben születtek jelentősebb épületei: a Veszprémi Petőfi Színház, a Soproni Petőfi

Színház, a Nagykanizsai Színház, Rárósmulyadon a Szent Erzsébet-templom, Püspökladányban a római katolikus templom, Budapesten a Baár-Madas Református Leánynevelő Intézet. Szakírói tevékenysége is kiemelkedő. Benkó István néven jelent meg: Körösfő; Egy-egy székelly házról, faluról; Népi művészetéről. Medgyaszay István néven: A vasbeton művészi formáiról; A hun-magyar ókori művészet (Székfoglaló beszéd, 1927); Művészet és népművészet.

A Hegyvidék jellegzetes épületegyüttese a Kiss János altábornagy utca 55–59. számú bérházcsoport, amely Medgyaszay 1927-ben megnyert I. díjas tervpályázata alapján 1928–29-ben épült fővárosi köztisztviselők részére. A földszint plusz háromemeletes, magas tetős épületek U-alakú alaprajzzal, belső udvart alkotva valósultak meg, közöttük fásított szabad területtel.

A Kiss János altábornagy utca 55–59. számú bérházcsoport, amely Medgyaszay 1927-ben megnyert I. díjas tervpályázata alapján 1928–29-ben épült fővárosi köztisztviselők részére. A földszint plusz háromemeletes, magas tetős épületek U-alakú alaprajzzal, belső udvart alkotva valósultak meg, közöttük fásított szabad területtel.

Kovácsoltvas korlát

A homlokzatok jellegzetes elemei az íves záródású loggiák

A Kiss János altábornagy utca 55–59. alatti bérházcsoport 1928–29-ben épült

Épületenként négy lépcsőház vezet fel az emeletekre. A lakások alapterülete 35–130 négyzetméter között változik. A lábazat a földszint magasságában rusztikus terméskő burkolat, a felső szintek homlokzatfelületét változóan függőleges, ferde, halszállkás, rovátkolt díszítésű vakolat alkotja.

A homlokzatok jellegzetes elemei az íves záródású loggiák és az épületenként eltérő mintázatú, előre gyártott betonelemekből készült erkélymellvédek, amelyek az erdélyi, faragott deszkából kialakított tornácokra emlékeztetnek. A tengelyben lévő utcai és udvari főbejáratok felett Márton Ferenc 1929-es, színes sgraffitói díszítik a házakat. A csíkszentgyörgyi születésű festő és szobrász főleg székely témájú alkotásokat festett. Az 55-ös számú épületen népies jelenetek, az 57-es szám bejárata felett két táncoló lányalak, falán szarvasvadász, az 59-nél népi szőlősök, életképek láthatók.

Ki kell emelni a lépcsőházak pávamintával – Medgyaszay jellemző motívumával – díszített, kovácsoltvas korlátait. Az épületek folyamatban lévő, szakszerű műemléki helyreállítás szívére a házak gondnokának, Vargáné Szilágyi Erzsébetnek. A viszonylag jó állapotban megmaradt sgraffitót az restaurálják. Medgyaszay hasonló stílusban több lakóépületet tervezett, például a budaörsi úti „városi házakat”. (Forrás: Rosch Gábor: Hegyvidéki épületek; fotók: Rosch Gábor,

Hegyvidéki Hejtyörténeti Gyűjtemény, Varga Péter.)

A Kiss János altábornagy utcai bérházakok együttese emberközpon- tús arányaival, eredeti homlokzati kialakításával, korszerű

sabb örök emberi cella. Az eleven kultúra nem élőködik az idegen elmúlt korok művein, hanem alkot újat a maga életéből, a maga lelkéből valót. Alkossunk hát mi is újat, a mi népünknek valót, a mi népünk formakincséből, és formáljuk azt a mi lelkünk szerint. És mindennek előtt legyünk őszinték érzésben, formában és anyagban. Ne csináljunk vakolatból római kópárkányt, ne öntsünk gipszből bécsi barokk márványcifraszögöket, és ne aggassuk azzal tele palotáinkat. A magyar

ember szereti az egyszerűt, a világosat és a nyugodt komolyságot. Kevés szavú a nép igaz fia, férfiasan hallgat, de ha megszólal, értelmes és szabatos, vagy ragyogó világos, mint a Kelet költésze. Legyünk

Az épületeket színes sgraffitók díszítik

lakásaival, a kertek gazdag növényzetével korát megelőzően a teletszzerű lakóházépítés követendő példája. Napjainkban is érvényes művészeti elveit egyik legjelentősebb épülete, a Veszprémi Petőfi Színház tervezésekor Medgyaszay így fogalmazta meg:

„A népek világküzdelmében csak erős és eleven kultúrával tart- hatjuk felszínén magunkat. Ebben érintkezik a nemzeti cél a maga-

mi is egyszerűek az építkezéseinkben, ne féljünk a nagy, nyugodt, sima felületektől, de ha díszes akarunk itt-ott, az legyen igaz anyagból és egészen eredeti, legyen becsületes, legyen magyar és igazán szép, mint a faragott hímes rokka meg a varrottas perces kendő, amit a legény meg a lány ad egymásnak szeretetből.”

Beöthy Mária építész

A Magyar Iskolaszánatórium

A svábhegyi iskolaszánatórium 1936. október 4-én nyílt meg a fogaskerekű Svábhegy állomással szemközt, Mártonhegyi út 6. alatti telken. Az őrholdas park nagy része Dreher Jenő és felesége, Hagenmacher Lili ajándéka révén jutott a Magyar Iskolaszánatórium Egyesület birtokába.

Az avató közjogi méltóságok és a tudományos-társadalmi élet kiválóságai jelenlétében zajlott. Az intézmény első tanulmányi veze-

tője Korpás Ferenc, fenntartója a Magyar Iskolaszánatórium Egyesület volt, felügyeletét a vallás- és közoktatásügyi miniszter látta el.

Az iskola célja a gyenge testalkatú, betegségre hajlamos vagy súlyosabb betegség után erősödésre szoruló gyerekek gyógyítása, tanítása, nevelése volt. A diákok állandó orvosi felügyelet mellett tanultak, vizsgáztak, így nem maradtak el tanulmányaikban. Az intézet egész évben, tehát nyáron

is működött. Tantermei naposak, levegősek voltak, s tavasztól ősziig a kertben tartották a foglalkozásokat. Az öt nagy terem nem átlagos osztályteremként működött: a fiatalok az egyikből a másikba jártak át, attól függően, mikor melyik tanárral volt órájuk.

A Magyar Iskolaszánatórium Egyesület svábhegyi elemi iskolája 1937. március 8-án nyílt meg mint nyilvános jogú elemi iskola, bentlakó fiú- és lány növendékek számára. Négy osztályllyal indult, Schmeisser Irén okleveles tanítónő vezetésével. A tandíj az állami iskolákéval azonos mértékű volt.

A svábhegyi iskolaszánatóriumba akkoriban csak gimnazista, reálgimnazista, kereskedelmi iskolai és polgári iskolai fiú növendékeket, valamint elemi iskolai fiú- és lány növendékeket vettek fel. Középiskolai lány növendékek részére szolgáló részt az egyesület akkor még nem épített.

Gyenge testalkatú, betegségre hajlamos gyerekek jártak ide

Mozi iskolapadokkal

A Hegyvidéken a közelmúltban több népszerű mozi is működött, az Alkotásba, vagy épp az Ugocsába Pestről is szívesen jártak át a filmkedvelők. A Rege inkább a helyiek által látogatott és kedvelt filmszínház volt, mivel kicsit távol esett a város vérkeringésétől.

A Rege út 15. szám alatti telken 1943-ban – Szemlőhegyi Fischer József tervei alapján – „Gyopár” néven Bauhaus stílusú üdülőszállót építettek. A világháború és az államosítás után SZOT Szabadság üdülőként üzemelt tovább, főleg KISZ-es és úttörőrendezvényeknek adott otthont. Az 1960-as évek elején egy épülettel bővítették, amely előadóteremként működött, még a Rendőrtiszti Főiskoláról is jártak oda hallgatók. Ebből a teremből alakították ki később a Rege mozi – így történhetett meg, hogy a jegyvásárlók mindvégig iskolapadokból nézték a filmeket...

Előadóteremből alakították ki a nézőteret

Az épület egy ideig párhuzamosan működött előadóteremként és filmszínházként, majd kizárólagosan a Fővárosi Moziüzemi Vállalat (FÓMO) kezelésébe került. A nézőtér teremtésénél megvalósult, hogy a gépház a fél erkély beépítésével készült el, ezért csak a másik (jobb) oldalon helyeztek el padosokat. A FÓMO megszűnésével a mozi sorsa is megpecsételődött. Az eredeti szálló-

épületben ma társasház működik.

Aki többet szeretne megtudni a Regéről és társairól, látogasson el a Hegyvidéki Hejtyörténeti Gyűjtemény Beethoven utcai épületébe! A „Gyerünk a moziba be...” című kiállítás egy nem is olyan rég elmúlt, de valóságos már soha vissza nem térő korszakba enged bepillantást, az egykori „csömozik” hangulatát felidézve.

B. A.